

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»

۲۱۳/۵

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

«پایان نامه کارشناسی ارشد»

موضوع

بررسی و مقایسه ویژگیهای شخصیتی سربازان متخلف

و منضبط دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران

در سال ۷۳/۷۴

استاد راهنما

دکتر مریم سیف نراقی

استاد مشاور

دکتر شهین علیائی زند

نگارش

حجت الله مرادی

ز استان ۷۴
۲۱۳۱۵

تقدیرنامه

در اینجا لازم است که مراتب تشکر و قدردانی خود را از اساتید محترم خصوصاً سرکار خانم دکتر سیف نراقی که همواره در طول تحقیق با همکاری بی‌دریغ خویش مرا در انجام این پژوهش یاری دادند سپاسگزاری گردد.

همچنین از زحمات فراوان و طاقت فرسای پدرم که زندگی خود را صرف تعالی فرزندان خود نمود، و از همسرم که با صبر و شکیبایی مشکلات دوران تحصیل مرا تحمل نمودند صمیمانه تشکر می‌شود.

در پایان از جناب آقای حسین زارع و دکتر ابوالفضل کرمی که با راهنمایی‌های ارزنده خود مرا یاری نمودند، تشکر می‌گردد.

پیشگفتار

سپردن کارها متناسب با ویژگیهای شخصیتی و روانی افراد یکی از عوامل موفقیت در هر سازمان است، در این زمینه اولین کوشش علمی در سازمانهای نظامی توسط ژنرال پرشینگ^(۱) و با همکاری وودورث^(۲) و پافن برگر^(۳) صورت گرفت و از این طریق سربازانی را که آمادگی شرکت در نبرد را از بُعد روانی نداشتند مشخص می کردند. در تحقیق حاضر نیز سعی شد سربازانی که به نحوی در روند حرکت سازمان اختلال ایجاد می نمایند با استفاده از آزمون شخصیتی MMPI مورد سنجش قرار گیرند، جامعه این تحقیق مرکب از سربازانی بودند که در دانشکده فرماندهی و ستاد خدمت می کردند. افراد نمونه متخلف و منضبط به صورت روش نمونه گیری در دسترسی و تصادفی ساده از جامعه فوق انتخاب شدند سپس با استفاده از آمار توصیفی و آزمون T برای مقایسه میانگین دو گروه مستقل به تحلیل داده ها پرداخته شد. در نتیجه فرضیه اول (HS) و فرض هفتم (Sc) رد شدند و سایر فرضهای تحقیق تأیید شدند.

1- Pershing

2- Woodworth

3- Poffenberger

صفحه	فهرست عناوین	عنوان
		تقدیرنامه
		فهرست مطالب
		فهرست جدولها
		فهرست نمودارها
		فصل اول - طرح تحقیق
۲.....		مقدمه
۳.....		علل بیماری روانی
۹.....		تعریف موضوع تحقیق
۱۰.....		هدف کلی
۱۱.....		اهداف ویژه
۱۱.....		فرضیه‌های تحقیق
۱۲.....		روش انجام تحقیق
۱۲.....		جامعه
۱۳.....		نمونه
۱۳.....		روش جمع آوری اطلاعات
۱۴.....		روش آماری
۱۴.....		اهمیت و ارزش تحقیق
		محدودیت‌های تحقیق
۱۶.....		الف - محدودیت‌های در اختیار پژوهشگر
۱۶.....		ب - محدودیت‌های خارج از اختیار پژوهشگر
۱۸.....		تعریف اصطلاحات و واژه‌ها

فصل دوم - سابقه موضوع تحقیق

۲۴.....	مقدمه.....
۲۵.....	تعاریف شخصیت و جنبه‌های مختلف آن.....
۲۷.....	جنبه‌های شخصیت.....
۲۹.....	طبقه بندی شخصیت.....

نظریه‌های شخصیت

۳۳.....	رویکرد محدود حیطة.....
۳۷.....	رویکرد رفتارگرایی.....
۴۰.....	نظریه کاهش سایق دلار و میلر.....
۴۸.....	مکتب روان کاوی.....
۵۷.....	مکتب انسان گرایی.....
۶۲.....	رویکردهای خلقی شخصیت.....
۸۴.....	نظریه‌های شناختی.....
۸۸.....	شخصیت از دیدگاه اسلام.....
۹۲.....	اختلالات شخصیت.....

انضباط

۱۰۲.....	تعاریف و معانی انضباط.....
۱۱۱.....	ابعاد انضباط.....
۱۱۱.....	هدف انضباط.....
۱۱۲.....	اصول انضباط.....
۱۱۳.....	تعمیم دادن انضباط.....
۱۱۴.....	اجرای انضباط.....

۱۱۶.....	اطاعت
۱۱۷.....	انضباط و روحیه
۱۱۹.....	تحقیقات و آزمایش‌های انجام گرفته

فصل سوم - روش تحقیق

۱۳۱.....	مقدمه
۱۳۲.....	روش تحقیق
۱۳۳.....	جامعه آماری
۱۳۴.....	نمونه و روش نمونه‌گیری
۱۳۵.....	روش جمع‌آوری اطلاعات
۱۳۹.....	نمره‌گذاری و تفسیر MMPI
۱۴۱.....	روایی و پایایی
۱۴۲.....	متغیرها
۱۴۳.....	الف - متغیر مستقل
۱۴۴.....	ب - متغیرهای وابسته
۱۴۵.....	ج - متغیرهای نامربوط یا ناخواسته
۱۴۶.....	روش تحلیل یافته‌ها

فصل چهارم - یافته‌ها و تجزیه و تحلیل آن

۱۴۸.....	مقدمه
۱۵۲.....	آمار توصیفی
۱۶۹.....	رسم نمودارها

آمار استنباطی و آزمون فرضیه‌های تحقیق ۱۷۷

فصل پنجم - خلاصه تحقیق و نتایج و پیشنهادات

مقدمه ۱۹۳

خلاصه تحقیق ۱۹۵

نتایج ۱۹۷

پیشنهادات ۲۰۶

فهرست منابع فارسی ۲۰۸

فهرست منابع خارجی ۲۱۴

ضمیمه‌ها ۲۱۶

فهرست جداول

شماره جداول	صفحه
۱. جدول (۱ - ۲) ویژگیهای شخصیتی	۷۴
۲. جدول (۲ - ۴) مقایسه دو گروه سربازان از نظر سن، وضعیت تأهل و سواد	۱۵۰
۳. جدول (۲ - ۴) فراوانی گروه سربازان متخلف در مقیاس HS	۱۵۲
۴. جدول (۳ - ۴) فراوانی گروه سربازان متخلف در مقیاس D	۱۵۳
۵. جدول (۴ - ۴) فراوانی گروه سربازان متخلف در مقیاس HY	۱۵۴
۶. جدول (۵ - ۴) فراوانی گروه سربازان متخلف در مقیاس Pd	۱۵۵
۷. جدول (۶ - ۴) فراوانی گروه سربازان متخلف در مقیاس Pa	۱۵۶
۸. جدول (۷ - ۴) فراوانی گروه سربازان متخلف در مقیاس PT	۱۵۷
۹. جدول (۸ - ۴) فراوانی گروه سربازان متخلف در مقیاس Sc	۱۵۸
۱۰. جدول (۹ - ۴) فراوانی گروه سربازان متخلف در مقیاس Ma	۱۵۹
۱۱. جدول (۱۰ - ۴) فراوانی گروه سربازان عادی در مقیاس Hs	۱۶۰
۱۲. جدول (۱۱ - ۴) فراوانی گروه سربازان عادی در مقیاس D	۱۶۱
۱۳. جدول (۱۲ - ۴) فراوانی گروه سربازان عادی در مقیاس Hy	۱۶۲
۱۴. جدول (۱۳ - ۴) فراوانی گروه سربازان عادی در مقیاس Pd	۱۶۳
۱۵. جدول (۱۴ - ۴) فراوانی گروه سربازان عادی در مقیاس Pa	۱۶۴
۱۶. جدول (۱۵ - ۴) فراوانی گروه سربازان عادی در مقیاس PT	۱۶۵
۱۷. جدول (۱۶ - ۴) فراوانی گروه سربازان عادی در مقیاس Sc	۱۶۶
۱۸. جدول (۱۷ - ۴) فراوانی گروه سربازان عادی در مقیاس Ma	۱۶۷

فهرست نمودارها

شماره نمودار	صفحه
۱. نمودار (۱-۲) سازمان سلسله مراتب شخصیت در مورد پرونگرایی	۸۰.....
۲. نمودار (۱-۴) دو گروه در مقیاس HS	۱۶۹.....
۳. نمودار (۲-۴) دو گروه در مقیاس D	۱۷۰.....
۴. نمودار (۳-۴) دو گروه در مقیاس Hy	۱۷۱.....
۵. نمودار (۴-۴) دو گروه در مقیاس Pd	۱۷۲.....
۶. نمودار (۵-۴) دو گروه در مقیاس Pa	۱۷۳.....
۷. نمودار (۶-۴) دو گروه در مقیاس PT	۱۷۴.....
۸. نمودار (۷-۴) دو گروه در مقیاس Sc	۱۷۵.....
۹. نمودار (۸-۴) دو گروه در مقیاس Ma	۱۷۶.....

فصل اول

طرح تحقیق

مقدمه

غلبه روز افزون ماشین و تکنیک بر طبیعت، رقابت جنون آمیز خداوندان زر و زور بر جهان ستمدیده سوم، گسترش خطر انفجارات اتمی، محو سریع انسانیت و مقام آدمی در جهان صنعت، مشکلات خانوادگی، فقر، بیکاری، بی سوادگی و جداییها، ازدیاد جمعیت، مشکل مسکن، مهاجرت روستائیان به شهرها، اعتیاد، بحران ترافیک، آلودگی محیط زیست، کمبود مواد غذایی، تغییر در فعالیتهای اجتماعی، بوروکراسی و رقابتهای بسیار شدید برای کسب موقعیتهای بهتر اجتماعی و از همه مهمتر فراموشی خالق هستی و روی آوردن به مادیات و فراموشی معنویات و عدم تکیه بر یک قدرت واحد که تمامی امیدها بطرف او رهنمون باشد. بطور کلی دور نمای تاریکی را برای انسان فراهم آورده است که با روابط انسانی سازگاری نداشته و به عنوان عوامل زمینه ساز^(۱) اختلالات روانی به شمار می آیند. این فشارهای روانی همه و همه بر دوش انسان سنگینی می کند و باعث از هم گسستگی و فروپاشی شخصیت انسان که در واقع واحد اصلی تمامیت

وجود او است، می‌گردد و نهایتاً فرد به انواع اختلالات روانی اعم از اضطراب، افسردگی، شکایت جسمانی، وسواس، خصومت، افکار پارانوئیدی، و غیر مبتلا می‌گردد.

از آنجا که روان‌شناسی آمیخته با زندگی فردی و اجتماعی است و بسیاری از معضلات جوامع از طریق تکنیکهای روان‌شناختی حل می‌شود پاسخ به این سؤال که چه نوع افرادی گرایش به تخلف و نفع‌ارزشهای حاکم بر جامعه خود را دارند از آن طریق ممکن می‌گردد که ویژگیهای شخصیتی آنان را مورد شناسایی قرار گیرد. شاید اغراق نباشد اگر گفته شود اساسی‌ترین موضوع علم روان‌شناسی شخصیت است زیرا محور بحث در زمینه‌های مانند یادگیری، انگیزه، ادراک، تفکر، عواطف و احساسات و هوش و مواردی از این قبیل است، بنابراین حتی مطالعه اختلالات روانی بخصوص اختلالات روانی - کنشی که از دیدگاه روان‌شناسان شامل اکثر پسیکوزها مانند اسکیزوفرنی، اسکیزوافکتیو، تمام نوروها و تمام اختلالات شخصیتی و منشی، رفتار ضد اجتماعی، ضد اخلاقی و اعتیاد و انحرافها می‌شود را می‌توان در زمره اختلالات شخصیت دانست.

علل بیماریهای روانی را می‌توان به دو دسته عمده تقسیم کرد:

۱ - علل جسمانی (شامل عوامل ارثی، مادرزادی، شرایط فیزیولوژیک و فیزیوپولوژیک و عوامل شخصیتی ...) یا محیط داخل.

۲. علل محیطی (از دست دادن مادر و پدر، از دست دادن شغل و غیره...) یا محیط

خارج.

نکته مهم و قابل توجه این است که این دو عامل اثر متقابل و مکمل بر یکدیگر

دارند و این خود بر چند علتی بودن بیماریهای روانی تأکید دارد.

(الهی، براهنی ۱۳۷۱ ص ۲۵)

بدیهی است برای حفظ سلامت بدن اصولی وجود دارد که باید آنها را دانست و مراعات کرد تا افراد دچار بیماری نشوند. این مسئله کاملاً درباره سلامت روان نیز صدق می‌کند و برای حفظ شخصیت سالم باید مسایلی را یاد گرفت و به آن عمل کرد. حفظ سلامت روان پرسنل نظامی در صحنه‌های نبرد اهمیت فراوانی دارد که باید دقیقاً رعایت کرد. می‌توان چنین اظهار نظر نمود که ابعاد مختلف و متنوع دخیل در روان شناسی نظامی همچون روحیه و نگرش سربازان، ویژگیهای شخصیتی، اعتقادی، فردی و ویژگیهای شخصیتی فرماندهان و حوادث غیر قابل انتظار و ناگهانی مانند محاصره، شایعه و ترس، تاکتیک‌ها و شیوه‌های تبلیغاتی، جنگ روانی و... از اهمیت شایانی برخوردار است. هدف از بکار بردن روان شناسی نظامی در جنگ‌ها از یک طرف بالا بردن کیفیت روحیه تهاجمی نیروهای خودی و از طرف دیگر تضعیف روحیه نیروهای دشمن و خنثی سازی اثرات سوء فعالیت‌های روانی نظامی و اقتصادی او است. به عبارت دیگر هدف نهایی روان شناسی نظامی به دست آوردن پیروزی برای قوای خودی و پذیرش تسلیم و شکست نیروهای دشمن است. در این راستا روان شناسی نظامی برای پیشبرد اهداف خود از تمام زمینه‌ها و امکانات علمی، اقتصادی و صنعتی نظامی سود می‌جوید. یکی از اموری که بسیار مؤثر است نقش انتخاب پرسنل نظامی خصوصاً سربازان است که از کشتن روانی^(۱) آنها در

1- Mental Strain

صحنه‌های نبرد جلوگیری میکنند، مثلاً ترس یک حالت عاطفی و هیجانی است و در مواقعی موجب می‌گردد که یک سرباز خارج از ظرفیت خود عمل نماید. گرچه ترس یک روند طبیعی است که به عنوان حالت دفاعی و آمادگی بدن ظاهر می‌گردد. ولی اگر این ویژگی به عنوان یک پاسخ آموخته شده در برابر تمامی موقعیتهای بحرانی باشد و به صورت وحشت^(۱) در آید عملکرد سرباز را در برخورد با یک موقعیت بحرانی تحت الشعاع قرار می‌دهد و موجب تنش عاطفی^(۲) در سایر پرسنل می‌گردد در نتیجه افراد هیجان زده می‌شوند و بطور شدیدی مستعد تلقین می‌شوند. مشاهده فرار سریع و یا عقب نشینی غیر منطقی سرباز دیگر می‌شود. این هیجان‌های بدون علت منطقی و ناگهانی که در جهت غلط شکل می‌گیرند راه را برای ایجاد یک مصیبت یا فاجعه باز می‌کنند در نتیجه عمل این سرباز، انضباط حاکم بر نیروها شکسته و درهم ریخته می‌شود، به همین علت ضرورت ایجاد می‌کند که سربازان قبل از پرداختن به حل مشکلات کشور و دفاع از کیان اسلامی خود از سلامت روان و شخصیت سالم برخوردار باشند وقتی یک سرباز احتمالاً توانایی و قدرت حل مشکلات خود را ندارد چگونه می‌توان انتظار داشت به دیگران کمک نماید. بدین دلیل در یک سازمان نظامی انسان عنصر تعیین‌کننده است. در علوم نظامی مقرر شده است که استعداد و آمادگی ارتشها بر پنج رکن اصلی استوار است: رزمنده با کفایت، تسلیحات قدرتمند، نظم و انضباط، روحیه فردی و گروهی.

1- Terror

2- Erwotinal tension

پس از کمی دقت در ارکان پنجگانه متوجه برتری جنبه‌های معنوی بر جنبه‌های مادی آن می‌شوید.

الف - نظم و انضباط و روحیه فردی و گروهی از جمله مسایل روشن معنوی هستند.

ب - گرچه یک رزمنده ترکیبی از ماده و روح است، ولی عنصر روح و معنویت اساس زندگی و محرک رفتار او بشمار می‌رود.

ج - تسلیحات نیز که یک وسیله مادی است، بدون وجود انسان و بکارگیرنده آن قابل استفاده نیست، لذا در ارتش یک اصلی وجود دارد که می‌گوید «درس عبرت را نباید از تسلیحاتی مانند توپ گرفت، بلکه باید از رزمندگان با کفایتی گرفت که آن را به کار می‌گیرند، و یا اصل دیگری مدعی است «انسان خود هدایت کننده ابزار است» الشیبه ص ۹۸، بی‌تا»

فیلد مارشال مونتگمری می‌گوید:^(۱) «نیروی واقعی نیروهای مسلح در روحیه پر قدرت، رزمندگی و نظم و انضباط نظامی و روح همکاری آنها مستتر است (روحیه گروهی) به اعتقاد او، این ویژگیهای مشوق سربازان برای خارج شدن از سنگر و مخفیگاههای امن خود و پیشروی به سوی دشمن و پذیرش همه گونه خطرات از قبیل گلوله‌ها، مسلسلها، خمپاره‌ها و توپها است.

تحلیل فوق روشن میکند که نیروی انسانی در سازندگی ارتشها عنصر تعیین کننده است، این انسان است که برنامه ریزی میکند، می‌رزد، تسلیحات را به کار می‌گیرد

1- Marechal Montgomery

واز موقعيتها و فرصتها استفاده و تصميم‌گيري مي‌کند و اوست که مقاومت يا پيشروي مي‌کند و در برابر خطرها ايستادگي مي‌کند و موفق مي‌گردد بدین منظور ارتشها عمليات آماده سازي رزمندگان را در رأس اولويتها و تلاشهای خود قرار مي‌دهند. اين عمليات از سوي روان شناسان نیز مورد توجه قرار گرفته بطوریکه يکي از شاخه‌های روان شناسي به عنوان «روان شناسي نظامي» شناخته شده است، و تشکيلات ارتشهای جهان، امروزه از دستگاہهای تخصصي در زمينه‌های روان شناسي نظامي تطبيقي از قبيل سربازگيري توجيه و ارشاد حرفه‌اي، آموزش نظري و عملي و توجيه نظامي برخوردار است...»

الشبيه ص ۹۷، بي‌تا»

اختلال شخصيت مي‌تواند به عنوان عامل افت در کارايي پرسنل هر سازمانی عمل نمايد، که عبارتست از واکنش پايدار و ناسازگار و انعطاف ناپذير نسبت به محيط وقتي که سبکهای شخصيت مرضي شوند مي‌توانند به چگونگي کنش‌های فرد در موقعيتهاي مهم آسیب رساند و منتهی به اضطراب، احساس پريشانی و ناخشنودی شوند. اختلالات شخصيت معمولاً مي‌توانند در کودکی يا لاقبل در اوایل نوجواني جلب توجه نمايند و ممکن است در سراسر زندگي بزرگسالی ادامه يابند. هر اختلال شخصيت واکنشهای شخص را نسبت به موقعيتهاي استرس زا محدود مي‌سازد زیرا سبک‌های مخصوص تفکر و رفتار وی فقط اجازه پاسخهای خشک و محدودی را مي‌دهد.

به استثنای شخصيت ضد اجتماعي و سایکوبات، تحقيقات کمی درباره اختلالات شخصيت صورت گرفته است، شايد بدان علت که اين اختلالات چندان

ناتوان کننده نیستند. بعضی روان شناسان معتقدند که اختلالات شخصیت نشانه‌های اولیه از شرایط ناتوان کننده هستند، ولی تا کنون دلایل متقاعد کننده‌ای که این اندیشه را تأیید نماید وجود ندارد ولی سایرین باور دارند وقتی که شخص به میانسالی می‌رسد انواع معین اختلال شخصیت در آنها بهبود نشان می‌دهد.

«کود میرزا، ۱۳۷۱، ص ۴۶»

همچنین رفتار ناسازگار مخصوص یک اختلال شخصیت ممکن است موجب پریشانی بیشتر افراد مبتلا گردد، زیرا آنان تغییر در نحوه فکر کردن و پاسخ دادن به موقعیتها را مشکل یافته‌اند. هنگامی که شخص الگوهای رفتار ناسازگار را حتی اگر نتایج ناخوشایند و زیانبخش آن رفتار آشکار باشد، نامطلوب نمی‌دانند مسایل بالینی شدت می‌گیرند

تعریف موضوع تحقیق

یکی از مسایل مهم در مطالعه شخصیت این است که آیا رفتاری که شخص از خود نشان می دهد ناشی از ترکیب خاص صفاتش است یا ناشی از موقعیتی است که در لحظه معین در آن به سر می برد؟ کدام یک اهمیت بیشتری دارد؟ ویژگیها، صفات یا موقعیتها؟ مردم اعمال و واکنشهایشان را انتخاب نمی کنند. بلکه آنها را از محیط و وراثت می گیرند. تصمیمات امروز افراد نتیجه وقایع، رویدادها، و تجارب گذشته است. شیوه و شکل درک از شرایط و موقعیت کنونی براساس تجارب گذشته است. آنچه مهم به نظر می رسد آنست که ویژگیهای شخصیتی تأثیر زیادی بر رفتار شخص دارد تا آنجا که فرد در موقعیتهای گوناگون رفتار به خصوصی را نمایان می کند بنابراین مطالعه ویژگیهای شخصیتی به واسطه کاربرد مستقیم آن در سازمان نظامی اهمیت فراوان دارد.

به غیر از راهنماییهای مبهم درباره اهمیت انضباط و روحیه قوی، کار اصلی حرفه روان شناسی در پیشگیری از آسیبهای روانی، در زمینه انتخاب علمی افراد برای خدمت نظامی و همچنین بکارگیری افراد در مشاغلی که از هر جهت برای آنها از نظر ویژگیهای شخصیتی مناسب به نظر برسد، بوده است.

«مارتین لوئیس»^(۱) درباره انتخاب پرسنل، چنین اظهار می کند: صخره ای که بر روی آن، بهداشت روانی خوب در جامعه نظامی بنا می شود انتخاب پرسنل

1- M.M.Lewis

است. وی با نقل از کتاب دوم تورات، به ما خاطر نشان می‌سازد که موسی نیز همان طور که با موارد دیگر هنر رهبری آشنایی کامل داشت، از این مورد نیز آگاهی کامل داشت

«ریچاردسون، ۱۳۶۹، ص ۱۲۶»

لرد موران^(۱) می‌گوید: «فرد با شخصیت قوی در زمان صلح، تبدیل به فرد با شخصیت قوی در زمان جنگ می‌شود و جنگ، صرفاً خوب و بدی را که در نهاد ماست تشدید می‌کند.»

هدف کلی

هدف کلی این تحقیق

«بررسی و مقایسه ویژگیهای شخصیتی سربازان منضبط با سربازان متخلف دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران» است. معمولاً در هر تحقیقی گفته می‌شود که هدف هر تحقیق، تبیین، پیش بینی و کنترل پدیده‌ها و واقعیتها و شناخت و رسیدن به آگاهی است اما هر تحقیقی جدا از این اهداف کلی دارای اهداف اختصاصی تری نیز هست.

1 Lord moran